

Türkiye-Avrupa Birliği Gümrük Birliği

Uluslararası Ekonomik Bütünleşme Kuramı Çerçevesinde Gümrük Birliği

Farklı ülkelerin bölgesel ekonomik bir grup oluşturacak şekilde bir araya gelmesiyle Uluslararası Ekonomik Bütünleşme gerçekleşmektedir. Bütünleşme süreci ticaretin serbestleşmesi, üretim faktörlerinin dolaşımının serbest bırakılması, ulusal ekonomi politikalarının uyumlu hale getirilmesi ve tüm politikaların tekdüzeleştirilmesi şeklinde gerçekleşebilmektedir.

Gümrük Birliğinin Ekonomik Etkileri

Anlaşmaya varan ülkeler arasında ticari engellerin kaldırılması dünya ticaretinin serbestleşmesini sağlamaktadır. Gümrük Birliği bu açıdan önemli bir fonksiyonsa sahiptir.

Kısa döneme bakıldığında Gümrük Birliği sayesinde teknoloji ve ekonomik yapı değişmeksizin, Birlik içinde kaynakların yeniden dağılımı sağlanmaktadır. Gümrük Birliği sağlanmadan önce yüksek vergilerin neden olduğu sorunlar bu birlik ile ortadan kalkmaktadır. Yüksek vergiler sebebiyle bir ürünü ithal etmek yerine kendisi üretmeyi tercih eden bir ülke, Birliğe katılımının ardından aynı ürünü başka bir ülkeden ithal edebilmektedir. Bu durum *ticaret yaratıcı etki* olarak bilinmektedir. Gümrük Birliği'nden önce ülkeler bir malın ithalatını en ucuz ve en verimli ülkeden gerçekleştirmektedirler. Ancak Gümrük Birliği'nin sağlanması ile birlikte üçüncü ülkelerin mallarına ortak tarife uygulanması bu ülkelerin mallarının birdenbire pahalı hale gelmesine sebep olur. Bu yüzden ticaret eğilimi Birlik içine kayar. Bu durum *ticaret saptırıcı etki* olarak adlandırılmaktadır. Gümrük Birliği'nin sağlanmasıyla birlikte Birlik dışından yapılacak ithalatların pahalı hale gelmesi ve bu ülkelerden yapılacak ithalatı azalması ile birlikte Birlik içinde ucuz üretim yapan ülkelerden ithalat yapılması sağlanır. Böylece bu ülke vatandaşlarının satın alma güçleri artar. Bu duruma da *tüketim etkisi* denmektedir. Yukarıda belirtilen durumların yaşanması ile Birlik içindeki ülkelerin ticaret hadlerinde (ihracat fiyatları ile ithalat fiyatlarının birbirine oranı) değişimler yaşanır. Bu değişimler Birliğin *ticaret hadlerine etkisinden* kaynaklanmaktadır. Birliğe üye olan ülkelerle tarifelerin sıfırlanması ve Birliğe üye olmadan önce ithalat-ihracat yapılan üçüncü ülkelere uygulanan tarifelerin düşürülmesi ile vergi kayıpları oluşmaktadır. Bu durum birliğin diğer bir etkisidir ve *kamu gelirleri etkisi* olarak adlandırılır. Gümrüklerin birleşmesinden sonra uygulanmayan tarife ve kotalar bürokratik engeller, gümrükteki çalışan personel sayısı ve gümrükleme giderlerinde azalmaya yol açar. Bu durum kısa dönemli etkilerin sonucunu oluşturmakta ve *işlem maliyetleri etkisi* olarak bilinmektedir.

Gümrük Birliği'nin orta ve uzun dönemli etkileri dinamik etkiler olarak tanımlanmaktadır. *Teknolojik ilerleme etkisi, ölçek ekonomileri etkisi, dışsal ekonomiler etkisi, yaturumları özendirici etkisi* dinamik etkilerdendir.

Dinamik etkiler verimlilik ve büyüme üzerinde görülmektedir ve önceden tahmin edilmeleri zordur.

Gümrük Birliği'nin En Başarılı Örneği Avrupa Birliği

Gümrük Birlikleri uluslararası ticarete en çok karşılaşılan bütünleşme türlerindedir. Tarihsel kökenleri Amerika Birleşik Devletleri, Avusturya ve Almanya'da 18. ve 19. Yüzyıllarda yaşanan gelişmelere dayanmaktadır. 1932 yılında ise Belçika, Hollanda, Lüksemburg Benelüks olarak bilinen bölgesel bütünleşmeyi oluşturmuşlardır. Ancak en başarılı Gümrük Birliği AB tarafından gerçekleştirilmiştir.

Avrupa Bütünleşmesi ve Gümrük Birliği

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da ortaya çıkan ekonomik, politik ve savunma işbirliği ihtiyacı sonucunda 1951 yılında Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur. Bu ilk adımdan sonra başka alanlarda da ekonomik bütünleşme sağlanmıştır. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve EURATOM devam eden süreçte faaliyete geçen bazı kuruluşlardır. 1 Temmuz 1968'de ise Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir.

Dünyadan Gümrük Birliği Örnekleri

Ülkelerin sahip olduğu sorunların çözümünde küreselleşmenin yetersiz kalması bölgesel bütünleşmelere olan ihtiyacı arttırmıştır. Bu bağlamda küresel sistemde gümrük birliği girişimleri ortaya çıkmıştır. Andean Topluluğu 1998, Doğu Afrika Topluluğu 2005, AB-Andorra 1991, AB-Türkiye 1996, Güney Afrika Gümrük Birliği 1910 bunlardan bazılarıdır.

Türkiye-Avrupa Gümrük Birliği İlişkileri Çerçevesinde Gümrük Birliği

Türkiye'nin 1959'da Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) başvurmasıyla Türkiye'nin topluluğa ortak üye olmasını sağlayan anlaşma 12 Eylül 1963 yılında imzalanmıştır. Ortaklık Anlaşması hazırlık, geçiş ve son dönem olmak üzere üç döneme sahiptir. Anlaşma kapsamında taraflar arasındaki ekonomik farklılıkların azaltılması, gümrük birliğinin sağlanması, Türkiye'nin ekonomi politikalarının Topluluğun ekonomik politikalarına yaklaştırılması amaçlanmıştır.

Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması

Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye arasında tam bir gümrük birliğinin sağlanması için miktar kısıtlamaları da kaldırılmalıdır. Katma Protokol doğrultusunda Türkiye, Topluluktan yapacağı sanayi malları ithalatındaki kota ve eş etkili tedbirleri kaldırmayı taahhüt etmiştir. Topluluk ülkelerinden ithalat yapılması esnasında uygulanan gümrük vergilerinde indirimle gidilmesi de Türkiye'nin attığı adımlardan bir tanesidir. 1976 yılında ise bir indirim daha uygulanarak tarife indirimleri oranı önce %20'ye kadar ulaşmıştır.

Türkiye Yükümlülüklerini Neden Yerine Getiremedi?

Petrol krizleri ve 1970'lerde yaşanan küresel durgunluk Türkiye'nin geçiş takvimini olumsuz etkilemiştir. Bu yıllarda Avrupa'da ortaya çıkan işsizlik, Avrupa ülkelerinin Türkiye'den işçi edinme politikalarını etkilemiştir. Tüm bu sorunların ardından Türkiye ekonomisini canlandırmak için bir yardım paketi teklifi sunmuştur ancak bundan olumsuz yanıt alınması üzerine Türkiye 25 Aralık 1976'da bütün yükümlülüklerini tek taraflı olarak dondurmıştır. 1980 askerî darbesinin ardından 1982 yılında Birliğin kendisi de ilişkileri askıya alma kararı vermiştir. İlerleyen yıllarda yeniden ilişkilerin canlanması sağlanmış, hatta Türkiye üyelik başvurusunda bulunmuştur. Birliğin bu talebi çeşitli gerekçelerle reddetmesinin ardından Türkiye-AB ilişkilerinin Ankara Antlaşması ve Katma Protokol çerçevesinde geliştirilmesi gerektiğine karar verilmiştir. Türkiye bu bağlamda, üyelik süreci için büyük önem taşıyan Gümrük Birliği'ni tamamlamayı hedeflemiş, birikmiş yükümlülüklerini hızlandırarak yerine getirmeye başlamıştır.

Gümrük Birliği: 6 Mart 1995 Kararı

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihinde yapılan 36. toplantısında alınan karar Gümrük Birliği Kararı denmektedir. Bu karar Gümrük Birliği'nin son döneminin uygulamaya geçirilmesine ilişkin koşulları belirlemektedir.

Gümrük Birliği'nin Kapsamı

Gümrük Birliği Türkiye ve Avrupa Birliği bağlamında sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamaktadır. Avrupa Birliği'nden gelen sanayi ürünlerine yönelik tüm gümrük vergileri ve eş etkili tedbirler Türkiye tarafından ortadan kaldırılmış, miktar kısıtlamalarına da son verilmiştir. Tarım ürünlerinin serbest dolaşımı için Türkiye'nin Topluluğun Ortak Tarım Politikasına uyumu 22 yıl olarak öngörülen sürenin ötesinde ek bir süreç içinde sağlanmak üzere anlaşılmıştır.

Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi

Gümrük Birliği, Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki sanayi ürünleri ticaretinde gümrük vergileri, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler uygulamalarına son verilmiş, Türkiye üçüncü ülkelere karşı Ortak Gümrük Tarifesi uygulamaya başlamıştır. Türkiye, Gümrük Birliği'nin işleyişi ile doğrudan alakalı olan hususlarda Avrupa Birliği Mevzuatını ve bu mevzuatta zaman içerisinde yapılacak değişiklikleri kendi mevzuatına aktarma zorunluluğuna girmiştir. Sonuç olarak Avrupa Birliği ile olan Gümrük Birliği, tipik bir gümrük birliğinin ötesine geçmiştir. Bu durum "Gümrük Birliği Artı" olarak da anılmaktadır.

Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi

Kararın yürürlüğe girmesinin ardından beş yıl içinde Topluluğun otonom ya da tercihli gümrük rejimine ilişkin anlaşmalarına, üçüncü ülkelerle karşılıklı yarar temelinde yapacağı müzakereler sonucunda Türkiye'nin de aşamalı olarak uyum sağlanması öngörülmüştür.

Türkiye-AB Gümrük Birliğinin Organları

Ortaklık rejiminin uygulanması ve gelişmesi için Ankara Antlaşması taraflarının bir "Ortaklık Konseyi" teşkil etmeleri ve bu konseyin yürüteceği görevlerde kendisine yardımda bulunabilecek her komiteyi kurabilmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede Gümrük İşbirliği Komitesi ve Gümrük Birliği Ortak Komitesi kurulmuştur.

Gümrük Birliği Öncesi ve Sonrası Mali İşbirliği

Türk sanayisinin Gümrük Birliği doğrultusunda ortaya çıkacak olan rekabet ortamına alışması, Türkiye-Avrupa Birliği pazarları altyapı bağlantılarının sağlanması ve taraflar arasındaki gelişmişlik farkının azaltılması için Topluluk Türkiye'ye mali yardımlarda bulunmuştur.

Gümrük Birliği: AB Karşıtları İçin Bir Günah Keçisi mi?

Avrupa Birliği, Gümrük Birliği'ni Türkiye ile ilişkileri geliştirmek için bir araç olarak görse de bu konu üzerinden üyelik konusunun gündeme gelmesini istememiştir. Genel olarak Gümrük Birliği'nin zamanlaması Türkiye ekonomisi açısından çok doğru bir dönem olmamıştır.

Gümrük Birliği'nin Türk Ekonomisine Etkileri

Rekabet ortamını güçlendirmesi ve verimliliği zorlayan piyasa genişlemesi sayesinde, Gümrük Birliği ekonomik mevzuatın modernize edilmesi de dâhil olmak üzere Türk Sanayisinin dönüşümünü sağlamıştır. Bununla birlikte Gümrük Birliği dış ticaret açısından Türkiye'nin ihracat ve ithalatında AB'nin payı %50'nin altına inmiştir. Türkiye, Avrupa Birliği'nin Ortak Gümrük Tarifesi uygulaması sebebiyle kendi pazarını AB'nin tercih ettiği ülkelere açmak zorunda kalmıştır. Türkiye'nin karar alma mekanizmaları içinde yer almaması ve tam üye olan ülkelere sağlanan tüm imtiyazlardan faydalanamaması diğer bir husustur. Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla Türkiye'ye yabancı yatırımların gelmesi beklentisi oluşmasına rağmen bürokrasi, makroekonomik istikrarsızlık, düşük işgücü gibi verimliliği ve yüksek enerji maliyeti gibi nedenlerle beklenen yatırımlar gerçekleşmemiştir. Kamu gelirleri ve işlem maliyetlerinde yaşanan düşüşler de Gümrük Birliği'nin Türk ekonomisi üzerindeki diğer etkilerdir.

Gümrük Birliği'nin dinamik etkilerine bakılacak olursa Türkiye'nin yaşadığı makroekonomik ve finansal krizler, 1999 yılı depremi gibi etkenler sebebiyle Türk ekonomisinde önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Gümrük Birliği Anlaşmasının tek başına uzun bir dönem sürdürülmesi mümkün olmadığından Türkiye'nin rekabet gücünün olduğu tarım ve hizmet sektörleri de Gümrük Birliği kapsamına alınmalıdır.